

Utbudsteori eller hackordningsteori för att förstå SDs valframgångar?

Göran Holmqvist
Nordiska Afrikainstitutet
2010-10-07

Efter att nu ha läst ett antal inlägg om hur Sverigedemokraternas framgångar i valet ska förstås så verkar åtminstone tre typer av teorier kunna urskiljas:

För det första finns det den *konventionella teorin* som menar att framgångarna kan tillskrivas upplevda problem med invandring och integration (bl.a. framförd som förklaring av Jan Björklund på valnatten). Härav följer att SD motverkas bäst genom att få till stånd en mer "lyckosam" flykting- och integrationspolitik (dock utan inslag av främlingsfientlighet). För denna teori talar de valundersökningarna pekar ut just migrationspolitiken som det område som SDs väljare ger högsta prioritet

För det andra finns *utbudsteorin* som menar att framgångarna inte inte kan tillskrivas politikens efterfrågesida, dvs att SD skulle vara framgångsrika i miljöer präglade av några särskilda sociala karakteristika, utan att SD helt enkelt blivit starka där de har tenderat att ställa upp. Till stöd för denna teori anges att sambandet mellan SD-röster i kommunerna och diverse indikatorer på invandring och eventuella invandringsrelaterade problem är svagt, liksom med många andra indikatorer på social problematik. Däremot är sambandet med "avståndet till Danmark" exceptionellt starkt, vilket talar för att SDs röstandelar följer den lokala partiorganisationens geografiska spridningsmönster, som förmodas ske från syd till nord.¹ Det synes lite oklart vad utbudsteorin leder till för slutsats för de partier som önskar förhindra att SD växer.

En tredje grupp av teorier talar mer om ett missnöje som kanaliserats mot invandringspolitiken men som egentligen har en annan social grund. Här föreställer man sig alltså att det finns en specifik efterfrågesida bland SDs väljare, som varierar i olika delar av landet, men utan att det i grunden behöver ha så mycket med förekomsten av invandring eller invandringsrelaterade problem att göra. Det har

---

¹ Se exempelvis Robert Östling: <http://ekonomistas.se/2010/09/27/kj%c3%a6rsgaard-bakom-sds-framgangar/#comment-10720> och Gissur Erlingsson: <http://www.newsmill.se/artikel/2009/12/10/sds-framg-ngar-beror-inte-p-kad-fr-mlingsfientlighet>

exempelvis spekulerats i om det är ett uppdämt missnöje i en eftersatt glesbygd som förklarar varför SD röstandelar är högre där än i de betydligt invandrartätare storstadsområdena.²

Jag ska här lansera ytterligare en teori som närmast hör hemma i den tredje gruppen:

hackordningsteorin. Teorin i intuitiv korthet: Det är känt att när en chef mobbar sina underlydande enhetschefer så sprider sig mobbningen genom hela organisationen. På ett daghem där det finns mobbing i personalgruppen där finns det också mobbing i barngruppen. När man ska reda ut varför A mobbas av B så kan det alltså visa sig att problemet själva verket är att B mobbas av C. "Projicering" är ett välbekant psykologiskt begrepp som betecknar fenomenet: Det vi inte vill kännas vid i oss själva projicerar gärna vi på andra, så att den som blir hackad på kan hamna i försvarsmekanismen att söka sin egen hackkyckling. Grunden till SD s framgångar behöver enligt denna teori således inte primärt sökas i relationen mellan svenskfödda och invandrare utan lika väl i hur svenskfödda förhåller sig till varandra, också högre upp i de sociala hierarkierna.

Vilken typ av indikatorer skulle kunna användas för att testa "hackordningsteorin" empiriskt? Man kan förmoda att "hackordningen" förstärks av sådant som ökade klyftor, lägre social sammanhållning och av att fler upplever sig som stigmatiserade eller hotade i sin relativa sociala position. Tänkbara indikatorer att testa blir då sådant som inkomstojämlikhet och socialt kapital, mätt som "tillit" (men jag efterlyser bättre indikatorer). Teorin förutsäger att områden med större ojämlikhet, områden med lägre social sammanhållning och områden som tenderar att vara eftersatta jämfört med andra skulle vara särskilt benägna att rösta på Sverigedemokraterna. Och på individnivå skulle vi förvänta oss att människor som har skäl att känna sig nedtryckta eller stigmatiserade också har en starkare tendens att bli Sverigedemokrater, vilket ges ett visst stöd av det faktum att arbetslösa, sjukskrivna och förtidspensionerade är överrepresenterade bland sverigedemokraternas väljare (och just dessa karaktäristika är desamma som brukas tillskrivas invandrare).

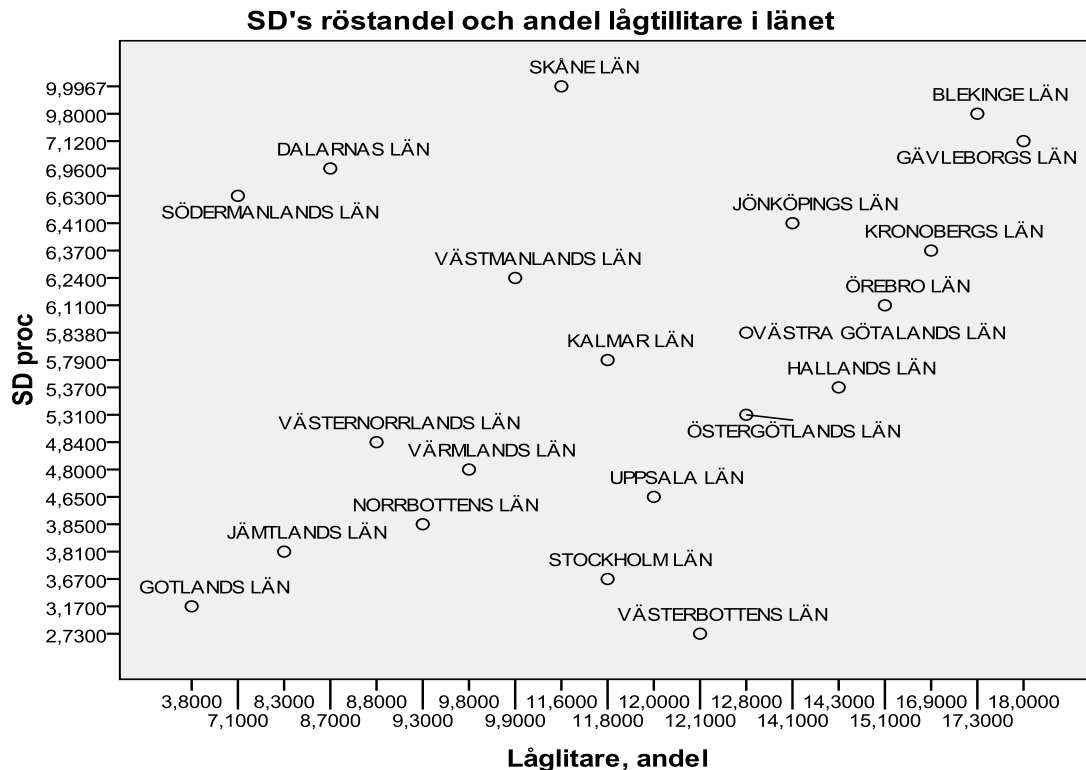
Får då hackordningsteorin något stöd om man ser till den geografiska variationen i SD röstandelar?

På länsnivå finns data på "socialt kapital", mätt i termer av "tillit". Data kommer från Riks-SOM vid Göteborgs universitet (som jag inte haft tillgång till så i stället har jag plockat ihop data från en andrahandskälla). Tjugoen observationer på länsnivå är inte mycket till statistiskt underlag, men diagram 1 ger ändå en fingervisning. Som framgår av diagrammet så är andelen "låglitare" hyfsat starkt korrelerad med SD's röstandelar ($R^2=0,46$). En intressant detalj är Gävleborgs län, som har den högsta andelen "låglitare" i Sverige och som också är ett SD-fäste (plats nummer tre bland de svenska länen), men utan att gränsa till Danmark. Rangordnar vi länen i sydnordlig riktning på en skala 1 till 21 så får vi en stark korrelation med SD rösterna även då ($R^2=0,59$). Däremot är vare sig SDs röstandelar, tillit eller sydnord-indikatorn signifikant korrelerade med andelen av befolkningen i länet som har utländsk bakgrund.

---

² Se Harry Rson Svensson: <http://www.newsmill.se/artikel/2010/09/21/exemplet-karlskrona-visar-nya-f-rklaringar-till-sds-framg-ng>

Diagram 1

På kommunnivå saknas data över "tillit", vad jag vet, däremot finns inkomstfördelningsstatistik (som dock antagligen är en trubbig indikator på det vi skulle vilja mäta). Antalet observationer är i gengäld betydligt större, 289, och ger lite bättre förutsättningar för regressionsanalys. Eftersom svenska kommuner är mycket av äpplen och päron så behöver vi då något som kontrollerar för en mängd strukturella faktorer. Ett sätt att fånga upp mycket av det strukturella är att använda sig av den kommunindelning som Sveriges Kommuner och Landsting tillämpar (nio grupper: storstad, glesbygd, etc.)³. SDs röstandelar skiljer sig en hel del mellan dessa kategorier. Varje sådan kategori (utom en) har fått en dummy. Varje kommunkategori ges därmed "sin egen nivå" och när vi tillfogar ytterligare variabler så är det deras förmåga att förklara variationen inom respektive kommunkategori som fångas upp. Med dessa "fixed effects" i modellen så kan vi dock inte förklara varför exempelvis glesbygdskommuner röstar mer på SD än vad som är fallet i storstäderna.

Som framgår av Tabell 1, körning I, så är både medelinkomst och inkomstfördelning starkt signifikant. SD får fler röster i en fattigare och ojämlikare kommun allt annat lika, enligt detta resultat. Andelen med utländsk bakgrund är dock inte signifikant. Jag har testat att till denna grundmodell lägga en i taget av

³ De nio grupperna är: Storstad, Förortskommun, Större städer, Pendlingskommuner, Glesbygdskommun, Varuproducerande kommun, Övriga kommuner >25000 inv, Övriga kommuner 12500-25000 inv, Övriga kommuner <12500 inv.

flera av de variabler som diskuterats (ohälsotal, öppen arbetslöshet, våldsbrott, SCBs boendesegregationsindex, anmälda våldsbrott) men inga av dem visar då något signifikant samband med SD's röstandel, medan inkomstfördelningen och medelinkomsten hela tiden förblir signifikant.

Nu kan man invända att detta med ojämlikhet kanske bara är en proxy för en massa andra sociala problem som egentligen inte alls har med inkomstfördelning att göra; en kommun som via inflyttning får en låginkomstficka med problemen x, y z får ju också en högre gini, allt övrigt lika. I körning II kontrollerar vi för detta genom att ersätta ginikoefficienten med ett inkomstfördelningsmått som bara mäter fördelningen i den över inkomsthälvan: den nionde decilen dividerat med medianinkomsten. Men inkomstfördelningsvariabeln förblir signifikant. Även en förstärkt hackordning i den övre inkomsthälvan skulle enligt detta resultat alltså ha ett samband med SD's röstandel, helt i enlighet med "hackordningsteorin".

När sedan "avståndet till Danmark" (jag har använt Robert Östlings sydnord-indikator) läggs till denna modell raseras mycket av signifikansen, se körning III). Den geografiska variabeln slår alltså helt klart ut inkomstfördelningsvariabeln när de körs tillsammans.

Tabell 1

OLS körning med SD's röstandel som oberoende variabel (kommunal nivå i riksdagsvalet)			
	I	II	III
Utländsk bakgrund, %	0,019 <i>0,3</i>	0,066 <i>1,1</i>	0,11 <i>1,9</i>
Medelinkomst	-0,741**	-0,780**	-0,471**
Inkomstfördelning, GINI	-7,7 0,332**	-7,0	-5,0 0,044
Inkomstfördelning, P90/P50	3,6	0,305**	0,5
Avstånd till Danmark		3,1	-0,478**
Fixed effects (efter kommungruppsindelning)	inkl.	inkl.	-7,8 inkl.
Observationer	289	289	289
R ²	0,30	0,30	0,43

Tabellen anger standardiserad b-koefficient med t-värde
i kursivstil. *=5%-signifikans, **)=1% signifikans

Slutsats?

Resultaten är inte helt övertygande i någon riktning, förutom att "den konventionella teorin" får väldigt lite stöd. "Avstånd till Danmark" är en lite märklig variabel som kan samvariera med mycket så vi vet egentligen inte exakt vad den mäter, men den visar sig vara helt klart utslagsgivande. Jag gör ändå ett försök till några slutsatser som får anta karaktären av gissningar:

-Det vore i och för sig märkligt om det inte skulle finnas ett tydligt inslag av geografiskt spridningsmönster när ett nytt parti etableras i södra Sverige, så det faktum att vi får utslag på syd-nord indikatorn är inte förvånande. Det vore också märkligt om det inte fanns någonting alls på efterfrågesidan som påverkar SDs röstandelar. Men varför blir avståndsvariabeln så väldigt utslagsgivande? Min gissning är att indikatorns styrka sammanhänger med att den har egenheten att den fångar upp flera saker samtidigt: Både "nätverksspridning" på utbudssidan och diverse strukturella variabler som påverkar efterfrågan på ett SD-parti. Idealt sett borde vi hitta indikatorer som bättre separerar de här sakerna från varandra. De kanske finns?

-Men ponera nu att det ligger något i "hackordningsteorin", så att den bättre än den "konventionella" teorin förklarar SDs framgångar. Vad blir då budskapet till de etablerade partierna? Slutsatsen blir då inte att SD motverkas med vare sig sådant som Burka-förbud och kunskapsprov i svenska, eller med sysselsättningskapande åtgärder i Rinkeby. Den varning som SD's framgångar riktar till de traditionella politiska partier handlar då i stället om faran med sådant som öppnar upp sociala klyftor, som stigmatiserar utsatta grupper och försvagar den sociala sammanhållningen. Att exempelvis reformera socialförsäkringssystemet på ett sätt som får utsatta människor att känna sig ovärdigförklarade, är i så fall att erbjuda SD ett öppet mål.